

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

№ 3/3 2025

ISSN 2181-7138

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2025

3/3-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз хәм хабар агентлиги тәрепинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы гуўалық берилген.*

Нөкис

Ibragimova G. R. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning psixologik-pedagogik xususiyatlari	437
Botirova L.L. Maktabgacha yoshdagi bolalar ijtimoiylashuvi	441
Xamidjonova M. Maktabgacha yoshdagi bolalarda innovatsion fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishning ahamiyati	446
Jumayev F.A., Raximova L.B. Boshlang'ich sinflarda bolalar adabiyotini o'qitilishining didaktik ahamiyati	450
Тиркашова Г.Б. Умумтаълим мактабларида инновацион бошқарув фаолиятинининг зарурати ва имкониятлари хусусида	453
Nortojoyeva M. Z. O'quvchilarni arifmetik amallar yordamida og'zaki hisoblash usullariga o'rgatish	459
Normatova N.K. Adaptivlik tushunchasining mazmuni va mohiyati	465
Хо'jaqulov A.E. Possibilities of game activities in the formation of a valuable attitude towards the family in children of the preschool educational organization	469

ТАСВИРИЙ САЪНАТ

Gulmurodova D.M. Ta'lim tizimida o'quvchilarga rangshunoslik tarixini o'rgatish	474
Baymetov B. B. Oliy pedagogik ta'limda bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchisini badiiy-ijodiy rivojlantirish va kasbiy faoliyatga tayyorlash shartlari	479

ФИЗИКАЛЫҚ ТӘРБИЯ ҲАМ СПОРТ

Abdullaev I. Jas futbolshilardín texnik-taktik tayarligín jetilistiriwdín zamanagóy usulları	484
Bobomuradov S .E. Yosh futbolchilarda jismoniy sifatlarni rivojlantirishning vosita va usullari	488
Suvonov Q.Yo. Kurash turlari nazariyasi va metodlari tasnifi	493
Yoziyeva U.L., Ergasheva N. Sog'lom turmush tarzini shakllantirishning pedagogik asoslari	498
Yusupov E. T. Kurash sport turning qoidalari texnika va taktikasi	502
Boltabayev Sh. O. Turli toifadagi gandbolchilarning tayangan holda darvozaga to'p otish hujum texnikasi kinematikasini aniqlash va solishtirish	507
Xabibullayev S.X. "Yosh futbolchilarning musobaqa va mashg'ulotlardagi individual texnik-taktik harakatlarining samaradorligini o'rganish"	519
Shukurllayev J. M., Murodova R. M. Kichik voleybol sport turiga tayyorlash akmeologiyasini voleybolga integratsiyalash	524
Nurmatov F.A. Pedagogik kategoriya sifatida kompetentlikning mohiyati va uning bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilari faoliyatidagi o'rni	528
Арзыбеков Т. Проблемы спортивного отбора	534
Арзыбеков Т. Проблема допинга в спорте	540
Baylepesov K., Seydaliev S. The bases of command formation in rowing	547

“YOSH FUTBOLCHILARNING MUSOBAQA VA MASHG’ULOTLARDAGI INDIVIDUAL TEXNIK-TAKTIK HARAKATLARINING SAMARADORLIGINI O’RGANISH”

Xabibullayev S .X.

CHDPU, Jismoniy madaniyat nazariyasi kafedrası katta o‘qituvchisi

Tayanch so‘zlar: futbolchilar, mashg’ulot, musobaqa, individual, texnika, taktika, harakatlar, samaradorlik, tahlil.

Ключевые слова: футболисты, тренировка, соревнование, индивидуальный, техника, тактика, действия, эффективность, анализ.

Key words: football players, training, competition, individual, technique, tactics, actions, efficiency, analysis.

Dunyo miqyosida futbol o‘yinining sur’ati jadal oshib bormoqda. Zero bu futbolchilarning texnik-taktik tayyorgarlik darajasini doimiy o‘sib borishi bilan bog‘liq bo‘lib, shu orqali maydondagi harakatlar ko‘lami kengayib bormoqda. Ushbu omil futbol bo‘yicha zaxiralarni ta‘minlash bilan birga yosh futbolchilarning texnik-taktik tayyorgarligiga ham yuqori talablarni qo‘yadi, bu esa yosh futbolchilarning texnik-taktik tayyorgarlik darajasini oshirish va ularning o‘quv mashg‘ulotlari sifatini yaxshilash talabini keltirib chiqaradi. Shuni inobatga olgan holda sport maktablarida futbol mashg‘ulotlarini tashkil etish va ularda shug‘ullanuvchi futbolchilarning texnik-taktik tayyorgarligini oshirish ham dolzarb masalalardandir.

O‘zbekistonda barkamol avlodni tarbiyalash, qobiliyatli yoshlarni futbolga faol jalb etish, milliy futbolimizni yanada qo‘llab-quvvatlash va rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlar yaratish, yosh futbolchilarni tanlab olish va ularda professional mahorat hamda ko‘nikmalarni chuqur rivojlantirishni ta‘minlash, shuningdek, ulardan futbol bo‘yicha mamlakat klublari va terma jamoalariga ishonchli zahirani shakllantirish maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining bir qator Farmon va Qarorlari qabul qilindi. Jumladan 2018 yil 16 martdagi PQ-3610-son “Futbolni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori, 2019 yil 4 dekabrda PF-5887-son “O‘zbekistonda

futbolni rivojlantirishni mutlaqo yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni, 2023 yil 7 apreldagi PQ-115-son "Ommaviy va professional futbolni har tomonlama rivojlantirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida" gi, 2024 yil 20 martdagi PQ-245-son "Mahallalarda futbol infratuzilmasini rivojlantirish va tarmog'ini kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Qaror va Farmonlar futbolni yanada rivojlantirishga xizmat qiladi [1].

Tadqiqotning maqsadi Yosh futbolchilarning mashg'ulot va musobaqalardagi individual texnik-taktik harakatlarining samaradorligini o'rganish.

Tadqiqotning vazifalari:

- yosh futbolchilarning texnik-taktik tayyorgarligini oshirishga qaratilgan ilmiy manbalarni tahlil qilish;
- yosh futbolchilarning mashg'ulot va musobaqalardagi individual texnik-taktik harakatlarining samaradorligini tahlil qilish orqali ularning texnik-taktik tayyorgarligini baholash va tavsiyalar ishlab chiqish.

Yosh futbolchilar bilan ish boshlagan har bir murabbiy avvalo uning texnikasini rivojlantirishga katta ahamiyat beradi. To'pni tepishni, olib yurishni, uzatishni, qabul qilishni, oyoq va boshda zarba berishni o'rgatadi. Shug'ullanuvchilar bilan yil davomida har hil mashg'ulotlar o'tkaziladi.

Hozirgi zamondagi nuktai nazar asosida aytish mumkinki, futbol texnikasiga, ongli ravishda bajariladigan harakatlarga 9-11 yoshdan boshlash o'rgatish uslubiy jihatdan to'g'riroq. Bunda to'g'ri rivojlanayotgan bolalar futboldagi harakatlarni o'rganish uchun zarur imkoniyatlarga egalar. Biroq bu yosh futbolchilar 9-11 yoshgacha to'p bilan shug'ullanmasliklari kerak, degani yemas. Ma'lumki, eng kichik yoshdan boshlab bolalarning sevimli o'yinchog'i to'p (koptok) hisoblanadi [2,3].

Kichik yoshda bolalarni futbol texnikasi elementlariga majburan o'rgatib bo'lmaydi. Bu yoshda bolalarga ruxsat berish mumkin bo'lgan yagona narsa shuki, bolalar boshqa erkin o'ynaladigan o'yinlar bilan bir qatorda to'pning xususiyatlari bilan tanishishlari lozim, chunki bu yoshda "to'pni bola emas, to'p bolani harakatlantiradi". U tajriba orttiradi, unda to'p bilan muomala qilish borasida minimal malakalar avtomat ravishda hosil qilinadi.

Futbol o'yinida taktika har doim ham muhim ahamiyatga ega. Futbol texnikasi arsenalining ko'payishi, o'yinchilar jismoniy tayyorgarligining o'sishi, o'yin qoidalari hamda tizimining o'zgarishi, yanada takomillashib borayotgan mashg'ulot sikli o'yinni ongli ravishda tashkil qilishda amaliy rejalar, izlanishlar, yangilanishlarga keng yo'l ochib berdi. O'yin maydonida kechadigan strategik kurash, hujum va himoya o'rtasidagi olishuv, yanada yangi va kutilmagan taktik fikrlarni, yangiliklarni yuzaga keltiradi [4;5].

Yosh futbolchilarning mashg'ulot va musobaqalardagi individual texnik-taktik harakatlarining tahlili
1-jadval.

F.I.SH. ampluasi	To'pni to'xtatish	To'p uzatish			Raqibni aldab o'tish	To'pni olib yurish	To'pni olib qo'yish (xavoda)	Darvoza ga zarba berish	To'pni olib qo'yish (erda)	Jami TTX	Samaradorlik koeffisti %
		qisqa	o'rta	uzoq							
1. Karimov Abdusalim Himoyachi	+16/-5	11/4	6/2	2/1	-2	+3	5/3	-	6/3	+49/-20 69 itth	71 %
2. Olimjonov Ferdavs Hujumchi	+11/3-	4/1	3/1	-	7/4	5/2	2/1	9/3 2 ta-gol	+2	+43/-15 58 itth	74.1%
3. Mavlonov Kamron Himoyachi	+18/6-	12/5	6/3	3/1	+1	+4	6/3	-	7/3	+57/-21 78 itth	73 %
4. Begmatov Shoxrux Hujumchi	+14/3-	5/1	4/1	-	6/4	4/2	2/1	10/3 3ta-gol	+2	+47/-15 62 itth	76.9%

ФУТБОЛЧИЛАРНИНГ ТЕХНИКА-ТАКТИК ХАРАКАТЛАРИНИНГ ТАХЛИЛИ

Yosh futbolchilarining o'yinlardagi individual texnik-taktik harakatlarini tahlili. Futbol maydonida futbolchilarning; darvozabon, himoyachi, yarim himoyachi, hujumchilarga bo'linishi bu futbol talabidir. Qisqacha qilib aytganda, har bir futbolchi o'z amplusida ishtirok etishi- bu maydonda o'z vazifasini bajarishi demakdir. Ma'lumki, jamoa o'yin harakatlarini takomillashtirishga, raqib bilan kurashayotganda, har bir futbolchi zimmasiga aniq vazifa qo'yiladi. Futbolchining individual o'yini deganda, sheriklarining yordamisiz har bir o'yinchining raqibga qarshilik ko'rsata olishining har qanday ko'rinishini tushunmoq kerak. Bir o'yinda har bir futbolchi maydondagi amplusiga qarab texnik-taktik harakatlarni bajaradi. Bunday harakatlarga to'pni to'xtatish, to'p uzatishlar, to'pni olib qo'yish (havoda yerda), to'pni olib yurish, to'pga zarba berish, to'pni yon chiziqdan tashlash, to'pni burchakdan o'yinga kiritish kabi bir qancha individual texnik-taktik harakatlarini bajarishadi [4;5].

Ilmiy manbalar tahlili asosida yosh futbolchilarning individual texnik-taktik harakatlarining samaradorlik darajasini baholash bo'yicha tajriba o'tkazildi. Tajriba Toshkent viloyati Chirchiq shahrida joylashgan sport maktabda shug'ullanuvchi yosh futbolchilarning mashg'ulot va musobaqalardagi individual texnik-taktik harakatlari tahlil qilindi (1-jadval).

Himoyachi Karimov Abdusalim 5 ta o'yinda o'rtacha 69 ta ITTH ulardan 49 tasi samarali, 20 tasini samarasiz bajargan. Samaradorlik ko'satkichi 71 % ni, Shu jamoaning hujumchisi Olimjonov Ferdavs 5 ta o'yinda o'rtacha 58 ta ITTH ulardan 43 tasi samarali, 15 tasini samarasiz bajargan. Samaradorlik ko'satkichi 74,1 % ni, Shu jamoaning himoyachisi Mavlonov Kamron himoyachisi 5 ta o'yinda o'rtacha 78 ta ITTH ulardan 57 tasi samarali, 21 tasini samarasiz bajargan. Samaradorlik ko'satkichi 73 % ni, Shu jamoaning hujumchisi Begmatov Shoxrux 5 ta o'yinda o'rtacha 62 ta ITTH ulardan 47 tasi samarali, 15 tasini samarasiz bajargan. Samaradorlik ko'satkichi 75,8 % ni tashkil qildi.

Himoyachi Karimov Abdusalim 5 ta o'yinda to'pni olib qo'yish (havoda) 37,5 %, to'pni olib qo'yish (erda) 33 %, to'pni to'xtatishda 23,8 %, nuqsonlarga yo'l qo'ygani, shu jamoaning boshqa bir himoyachisi Mavlonov Kamron 5 ta o'yinda to'pni olib qo'yish (havoda) 33 %, to'pni olib qo'yish (erda) 30 %, to'pni to'xtatishda 25 %, nuqsonlarga yo'l qo'ygani aniqlandi. Himoyachi Mavlonov Kamron, himoyachi Karimov Abdusalimga nisbatan o'yinda to'pni havoda va yerda olib qo'yishda kam nuqsonlarga yo'l qo'ygan.

Shu jamoaning hujumchisi Olimjonov Ferdavs 5 ta o'yinda to'pni to'xtatish 21,4 %, raqibni aldab o'tish 36,3 %, darvozaga zarba berish 25 %, nuqsonlarga yo'l qo'ygani, shu jamoaning boshqa bir hujumchisi Begmatov Shoxrux 5 ta o'yinda to'pni to'xtatish 17,6 %, raqibni aldab o'tish 40 %, darvozaga zarba berish 30 %, nuqsonlarga yo'l qo'ygani aniqlandi.

Hujumchi Olimjonov Ferdavs, hujumchi Begmatov Shoxruxga nisbatan raqibni aldab o'tish va darvozaga zarba berishda kam nuqsonlarga yo'l qo'ygan.

Hujumchi Begmatov Shoxrux, hujumchi Olimjonov Ferdavsga nisbatan to'pni to'xtatishda kam nuqsonlarga yo'l qo'yganligi aniqlandi. Biz tadqiqotimiz davomida bitta jamoaning himoyasida va hujumida harakat qilgan o'quvchilarning samarali va samarasiz ITTH aniqlab, ularni bartaraf etish uchun amaliy tavsiyalar berdik.

Xulosalar. Mazkur tajribadan xulosa qilash mumkinki, o'yin davomida alohida amplualariga to'xtalab o'tadigan bo'lsak, hujumchilarga nisbatan himoyachilar, o'yin davomida to'pni olib qo'yishda, to'pni to'xtatishda, to'p uchun havoda kurashishda natijalari yuqoriligini aniqlandi.

Himoyachilarga nisbatan hujumchilar harakatlarida raqibni aldab o'tish, to'pni olib yurish va darvozaga zarba berishda natijalarni yuqoriligi aniqlandi.

Olingan natijalardan xulosa qiladigan bo'lsak, turli amplua o'yinchilarning o'yindagi kamchiliklarini bartaraf etishga qaratilgan mashqlarni ishlab chiqish va o'tkazilgan tahlil asosida yosh futbolchilarning o'yinlardagi qaysi texnik elementlarni bajarishda ko'proq nuqsonlariga yo'l qo'yayotganini aniqlab murabbiyga amaliy tavsiyalar berdik.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024 yil 20 martdagi PQ-245-son "Mahallalarda futbol infratuzilmasini rivojlantirish va tarmog'ini kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risi" da Qarori.
2. Akramov R.A. Yosh futbolchilarni tanlab olish va tayyorlash: O'quv qo'llanma.-T.1989.-87 b.
3. Akramov R.A. Futbol darslik: O'quv qo'llanma. O'z.DJTL.:2006.- 406 b.
4. Qurbonov O.A. Yosh futbolchilarda bosh bilan to'p oshirish va zarba berish aniqligini takomillashtirishning noan'anaviy usullari: O'quv qo'llanma.- T.:2008.-128 b.
5. Махамаджанов Ф.Р. Подготовка юных футболистов с учетом возрастных особенностей. Автореф. дис. ... док. фил. пед. наук. (PhD) по педагогическим наукам. Чирчик 2019. - 55 С.

РЕЗЮМЕ

Maqolada yosh futbolchilarning individual texnik-taktik harakatlarining samaradorligini baholash natijalari yoritilgan. Bunda olingan natijalar tahlil qilinib o'zaro solishtirish asosida aniq va noaniq texnik-taktik harakatlar aniqlangan. Mazkur ma'lumotlar murabbiylarga keyingi mashg'ulotlarni to'g'ri rejalashtirish uchun xizmat qiladi.

РЕЗЮМЕ

В статье описаны результаты оценки эффективности отдельных технико-тактических действий юных игроков. На основе анализа и взаимного сравнения полученных результатов были определены ясные и неясные технико-тактические действия. Эта информация поможет тренерам правильно спланировать следующие тренировки.

SUMMARY

The article describes the results of evaluating the effectiveness of individual technical and tactical actions of young players. Based on the analysis and mutual comparison of the obtained results, clear and unclear technical and tactical actions were determined. This information will help the coaches to plan the next training sessions correctly.

